

ובזה יש ליישב קושיה על הירושלמי בפ"ב ה"ב, שהוכיח מהמשנה שם "היה כותבה, דורשה ומגיהה — אם כיוון ליבו יצא", שפודים מותר בעשיית מלאכה, דאליה היכי כותב. וקשה, דילמא המשנה מיירי בלילה, ואילו איסור מלאכה חל רק ביום הפורים, מדכתיב "והימים האלה נעשים". לדין יש לאמר, שכיון שבזמן המשנה טרם קראו בלילה, אי אפשר להעמיד את המשנה "היה כותבה" בקריאת הלילה.]

ערים מוקפות חומה

א. כרך שישב ולבסוף הוקף

במסכת מגילה דף ג ע"ב אמר ריב"ל: כרך שישב ולבסוף הוקף נידון ככפר, דכתיב "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה". פרש"י: בית מושב של עיר חומה. וא"כ גדר כרך הוא, שקדם בנו את החומה, ואח"כ בנו בתוכה את הבתים. אז קורין בו בט"ו. והקשו בתוספות: א"כ למה צריך קרא לקמן "אשר לו חומה" פרט לשור איגר, בזמן שהבתים עצמם שגרים בהם משמשים לחומה אינה קרויה חומה, וקורים בו ב"ד, תיפוק ל"י משום דישב קדם ולבסוף הוקף, שהרי לא נעשית החומה עד שבתים את הבית האחרון, ואז קיימים כבר הבתים הראשונים, והוי ישב ולבסוף הוקף. ותירצו, דצריך קרא לכרך שידוע לנו שלא נכנסו לגור בבתים שבו עד שנגמר הבית האחרון, ונעשתה חומה מסביב, ורק אז נכנסו לגור בבתים, והוי מוקף ואחר כך ישב. אמ"כן לולי הלימוד "אשר לו חומה" — פרט לשור איגר, הו"א דקורין בו בט"ו. קמ"ל דאין קורין בט"ו, משום דאין חומה סביב. למדנו מדברי התוספות, ש"ישב" אינו תלוי בבניית הבתים, אלא בישובם, היינו שנכנסים לגור שם. והנה בעצם קשה על קושית התוספות, דהקשו למ"ל קרא למעט שור איגר, תיפוק ל"י משום דהוי ישב ולבסוף הוקף. הלא צריך קרא זה לבתים הפנימיים שבתוך החומה, שנבנו אחרי שכבר היתה חומה, והוה אמינא שקורין בהם בט"ו, קמ"ל שאין קורין בהם בט"ו, משום שאין זו חומה. אכן זה לק"מ, דשפיר הקשו התוספות, דאף אם יש פסול דשור איגר, היינו לבתים החיצוניים שאין להם חומה סביבם, והבתים עצמם משמשים להם לחומה. אז שפיר אין קורין בהם בט"ו. אבל הבתים הפנימיים שנבנו אח"כ, שפיר קורין בהם בט"ו לפי האמת, שהרי אלו יש להם חומה סביבם — הבתים החיצוניים. איכ קרא דאשר לו חומה דממעט שור

איגור, ע"כ ממעט את הכתים החיצוניים, שאין להם חומה סביבם. ע"ז שפיר מקשים תוספות, למ"ל קרא מיוחד, תיפוק לי' משום דהוי ישב ולבסוף הוקף. הטוריאבן תירץ קושית התוספות ע"פ דברי הטור בה' מגילה בשם הרי"מ מרוטנבורג, דהא דישב ולבסוף הוקף אינו נחשב ככרך, זה דוקא אם בעת בניית הכתים לא היה בדעתם לבנות חומה. אבל אם בעת שבנו הכתים, בנו במחשבה תחילה ע"מ לבנות חומה סביבם, יש לה דין כרך. וא"כ לולי קרא דאשר לו חומה דממעט שור איגור, הוה אמינא דבאמת קורא בט"ו, משום דהוי שפיר דין כרך, שהרי בנו ע"מ שתהא חומה אח"כ, כיון שהכתים עצמם משמשים להם חומה. ע"כ צריך קרא, דבכגון זה אין קורין בט"ו, משום דאין זו חומה כלל, ע"ש.

אכן י"ל, דדעת התוספות אינה כן, אלא העיקר תלי במציאות מה קדם למה, ואין זה תלוי במחשבה כלל. ואם קדמו הכתים, אף אם חשבו לבנות חומה אח"כ, מ"מ הי' דינו ככפר, כיון שדין ישב ולבסוף הוקף נלמד מבתי ערי חומה, ושם בודאי אין נ"מ במחשבה. ולכן שפיר הקשו, למה לן מיעוטא דשור איגור, תיפוק לי' משום דהוי ישב ולבסוף הוקף.

פנייהושע תי' קו' התוס' ע"פ דברי הר"ן, דשיבת עכו"ם אינה ישיבה. הר"ן חידש זאת, מכח קושיתו איך קורין בכלל בט"ו, מנלן אם ישב ולבסוף הוקף או הוקף ולבסוף ישב. ותי', ששיבת עכו"ם אינה ישיבה, וע"כ כשנכנסו ישראל הי' הוקף לבסוף ישב.³ וא"כ — כותב בפני' — בזמן שיהושע כבש את הארץ, ומצאו עיר כדמות שור איגור, וגרשו את הגויים ונכנסו ישראל לגור שם, הרי זה הוקף ולבסוף ישב, כי הישיבה הקודמת של העכו"ם, אינה קרויה ישיבה. וא"כ הו"א דצריך לקרוא בט"ו, קמ"ל קרא דאשר לו חומה, פרט לשור איגור דאינו קורא בט"ו.

ב. נראה וסמוך

בגמ' שם: "אריב"ל: כרך וכל הסמוך לו והנראה לו נידון ככרך. ומפרש בגמרא: "נראה אע"פ שאינו סמוך — כגון שיתבת בהר; סמוך אע"פ שלא נראה — כגון שיתבת בנחל. ועד כמה? מיל." וש בזה מחלוקת הראשונים: רש"י פירש, דעד מיל הכוונה לסמוך. כלומר דסמוך ואינו נראה עד כמה נחשב לסמוך, וקורא ג"כ בט"ו? עד מיל. אבל נראה — אין לו שיעור, וכל שנראה נידון ככרך, ואפילו הוא רחוק הרבה. אבל הרמב"ם והטור סברי, דשיעור מיל הוא על שניהם, גם על נראה, ואם הוא רחוק ממיל אע"פ שנראה — נידון כעיר ולא ככרך.

3. ובאמת זה מדרש באסתר: ויהי כשבת המלך אחשוורוש, מכאן שאין ישיבה לאומות העולם. והיינו מדכתיב כשבת, ולא כותב בשבת.

1. דעת הרמב"ם

וכבר תמה המ"מ על שי' הרמב"ם, דאם כן מה הנ"מ בין סמוך לנראה. ובגמ' משמע שהם שני דינים, נראה אע"פ שאינו סמוך, וסמוך אע"פ שאינו נראה. ולפי הרמב"ם הכל תלוי בשיעור מיל. ורק לרשי' מובן ההבדל, דסמוך מיקרי עד מיל, ואם אינו סמוך עד שנראה — אין שיעור לזה.

הט"ז (סי' תרפח ס"ג) תי' את שי' הרמב"ם: באמת גם נראה שיעורו הוא מיל, ובכ"ז יש כאן שני דינים, ויש הבדל בין סמוך ואינו נראה, לבין נראה ואינו סמוך. דשיעור מיל אפשר למדוד באופן ישר [= בקו אוייר]; ואפשר למדוד בשיפוע. ולמשל: אם הכרך עומד על הר גבוה, ולמטה שוכנת עיירה קטנה, שבעצם המרחק ביניהם באויר הוא כמה אמות, אבל המרחק בשיפוע, כלומר לעלות ברגל מן העיירה אל הכרך למעלה הוא יותר ממיל. אם העיירה נראית, מחדים את המיל באויר. אבל אם אינה נראית, ואנו דנים מדין סמוך, מחדים את המיל בשיפוע. ממילא יש כבר הבדל בין סמוך ונראה.

ובזה פי' הט"ז יפה את הגמ' ששאלה "עד כמה?" ותי', "כמחמתן לטבריא — מיל". ופריך: "וליא מיל?" ומשני: "הא קמ"ל שיעורא דמיל כמה הוי, כמחמתן לטבריא". ודבר זה תמוה מאוד, וכי צריך הוא להשמיע לנו שמיל שיעורו כמחמתן לטבריא, הרי כל מס' שבת מלאה מזה דשיעור מיל הוא אלפים אמה? ולפי הנ"ל הפי' בגמ' כך הוא: דטבריא היא בעמק, וחמתן היא בהר, והוי נראה. וא"כ הגמ' רוצה להשמיענו, איך מחדים את המיל הזה בנראה. והיינו לא בשיפוע, כי בשיפוע יש יותר ממיל, אלא מחדים באויר, ובין טבריא לחמתן יש מיל באויר. הרמ"א בדרכי משה תי' כעין זה, כגון שיש נהר גדול שמפסיק בין הכרך לסמוך. אם נראה, מחדים ברוחבו של הנהר, שהוא פחות ממיל, אע"פ שבחליכה הוי יותר ממיל, דצריך להקיף כל הנהר. אבל אם אינו נראה, רק סמוך, מחדים שיעור חליכה. וי"ל ג"כ דזהו הכוונה בשיעור מיל מחמת לטבריא, ובין חמת לטבריא היתה הדרך מעוקלת.

2. דעת רש"י

לפי"ז שי' הרמב"ם מיושבת. אבל אדרבה צריך להבין שי' רש"י דנראה אין לו שיעור: איך יתכן שאפילו עיירה רחוקה מאוד תידון ככרך מפני שנראית? בשלמא כשסמוכה מיל, נגררת אחר הכרך הסמוך, מפני שאנשיה תמיד באים לכרך; אבל כשהיא רחוקה מאד, מה בכך שהיא נראית?

הנה כאן בירושלים יש ספק גדול למעשה בענין זה של סמוך ונראה. דיש כאן ספק, אם הסמוך הוא ממש מן הכרך, היינו מן החומה שמוקפת מימות יהושע בן נון, משם מחדים שיעור מיל; או שמחדים מן הסמוך עצמו, והיינו מן הבית

האחרון שבירושלים, שמשם מחדים את המיל, כיון שבתוך ירושלים אין הפסק גדול בין בית לבית.

הרב מיכל טיקוצ'ינסקי שליט"א כ' בלוח ירושלים כהלכה למעשה ששכ' גבעת שאל ומחניים רחוקות יותר ממיל מן החומה שבירושלים העתיקה, ולכן אינן נידונות ככרך, וצריך לקרוא בהן ביד, כיון ששיעור מיל נמדד מן החומה, ולא מן הבית האחרון. ואין זה דומה לשבת, שמחדים מן הבית האחרון, ששם תלי בישוב, משאיכ כאן התלוי במקף חומה מימות יהושע בן נון. אבל הרבה מרבני ירושלים עדייק אינם סוברים כן, אלא כל שאין הפסק גדול ממיל בין בית לבית, אפשר להמשיך לקרוא בט"ו, עד סוף העולם. לפי שיטה זו, גם בנראה יש לדון, שנותנים דין נראה, לאו דוקא מן הכרך עצמו, אלא גם לנראה מן הנראה לכרך, אע"פ שרחוק הרבה מן הנראה יותר ממיל. לפי"ז עד סוף העולם יש מציאות שיקראו בט"ו, אם יהא נראה מן הנראה וכן הלאה.⁴

והנה ראיתי פי' חדש בשפת-אמת על מס' מגילה, שפי' את דעת רש"י, שמיל הוא רק לסמוך ולא לנראה, דאין הדבר כפשוטו אלא להיפך. והוא, דבעצם שיעור סמוך, הוא ידוע לענין שבת, שהוא ע' אמה. וא"כ כאן, שריב"ל חידש דין סמוך שנידון ככרך, ודאי הכוונה סמוך הוא בקרוב שבעים אמה לחומה. ואדרכא צריך להבין מה החידוש של ריב"ל, דסמוך נידון ככרך, הא סמוך שבעים אמה הוא כעיר עצמה לענין שבת, וכמריכ כאן? אלא דבעצם יש כאן חידוש גדול. שהרי כאן במגילה יש דין מיוחד של מוקף חומה, שקורין בו בט"ו, וכל שאינו מוקף חומה אין קורין בט"ו. וכאן כיון שהוא חוץ לחומה, אע"פ שסמוך שבעים אמה לכרך, אבל סוכ"ס עומד מחוץ לחומה, א"כ הו"א דקורין בו ביד. קמ"ל ריב"ל, דסמוך נידון ככרך. שיעור סמוך ידוע הוא, שבעים אמה. אבל כמה הוא שיעור של נראה, זה אינו ידוע. ולכן פירשו בגמ', שמיל הוא שיעור של נראה, ודאי צריך איזה שיעור. ומה שכ' רש"י דמיל קאי על סמוך, כוונתו, דאמנם שיעור סמוך הוא שבעים אמה, אבל אם יש שם בית סמוך לחומה בתוך שבעים, אפשר לצרף אליו בתים נוספים הנמצאים במרחק של שבעים אמה ממנו, וכן הלאה עד שיעור מיל בלבד, ולא יתכן שעד סוף העולם, אם יהי' בית ליד בית יצרפו. ע"כ פי' רש"י מיל, כלומר דצירוף זה של בית לבית נותנים עד מיל ולא יותר. לפי פי' זה, דעת רש"י היא שלעולם אין קוראים מגילה בט"ו במקום שהוא מרוחק מן החומה יותר ממיל. ובתוך שיעור מיל קוראים בט"ו אם יש רצף בתים שביניהם פחות משבעים אמה ושיירים, או אם המקום נראה לכרך.

⁴ פסקא זו תמוזה, שכן החולקים על הרי"מ טיקוצ'ינסקי נתנו דין אחד לכל ירושלים החוושה, שהיא סמוכה לעיר העתיקה. אך הם לא נתנו דין סמוך לעיר שהיא סמוכה לסמוך. ובראי שלא יתנו דין נראה לעיר שהיא נראית לנראה.

כמ"כ תמוזה הקביעה שתמיד אפשר יהיה למדוד מהבית האחרון, כל שאין הפסק של יותר ממיל בין בית לבית. והלא כדי לתת למקום שם של עיר אחת נחוץ שבין בית לבית לא יהיה המרחק גדול משיעור "עבורה של עיר" שהוא שבעים אמה ושיירים אמה (כפי שמובא בקטע הבא). או (לדעות אחרות) קמ"א אמה ושיירים. ועי' במאמרו של הרב אברהם אבידן להלן. —

[3]. פירוש הרב זצ"ל

לרב זצ"ל (מצות ראייה אר"ח תרפח"י) פירוש מחדש בענין סמוך ונראה על סמך המשנה בעבודה זרה מט"ב, לגבי אבני מרקוליס, שהאבנים הנראות עמו – אסורות, ושאינן נראות עמו – מותרות. והכוונה היא שהן נראות לעומד מן הצד כאחד עם המרקוליס. וכן כאן, נראה: היינו למי שעומד מן הצד, ורואה את הכפר ואת הכרך כמחוברים. "בשלמא נראה אע"פ שאינו סמוך משכחת לה" – כלומר, כשהכרך בראש ההר והכפר בשיפוליו, אין האדם העומד מן הצד רואה את שיפוע ההר כמפריד ביניהם, הם נראים לו כחטיבה אחת. אולם היה קשה לגמרא להבין מהו סמוך ואינו נראה, כיון שהכפר סמוך בתוך מיל, כיצד אינו נראה עם הכרך כחטיבה אחת? ופירשה הגמרא, שיושבת בנחל, שלמסתכל מרחוק נראה הנחל כמפריד.

ג. סמוך לכרך שחרב

בזמננו אנו, כלומר עם קום המדינה, שירושלים העתיקה נמצאת כולה אצל הערבים, נתעורר ספק חדש, שמא בכל ירושלים צריכים לקרוא בי"ד ולא בט"ו. שהרי מה שקוראים בירושלים החדשה בט"ו, הוא מדין סמוך, שסמוך לעיר העתיקה, שהיתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון. ועכשיו שבעיר העתיקה עצמה אין קורין, איך אפשר ליתן דין סמוך לירושלים החדשה? וממילא יש לירושלים החדשה דין עיר בפ"ע, שצריך לקרוא בה בי"ד.

1. דברי הידשלמי ופירושיהם

בירושלמי פ"א ממגילה איתא בלשון זה: "כרך שחרב ונעשה של עכו"ם – אית חמי, בו אין קורין בחוצה לו קורין." ופירשו מפרשי הירושלמי, שהכוונה היא שאם חרב הכרך, ואין קורין בו, איך אפשר לקרוא חוצה לו, היינו בסמוך. וא"כ הי' בתמיהה, כלומר: בו אין קורין, מחוצה לו כ"ש שאין קורין. וא"כ לפי"ז צריכים לקרוא בירושלים החדשה בי"ד ולא בט"ו, כיון שבעיר העתיקה אין קורין כלל. אמנם הראשונים פירשו את הירושלמי באופן אחר: הרמב"ן בריש מגילה הביא את הירושלמי בנוגע לספק שנסתפקו אם מוקף חומה מימות יהושע בן נון כולל גם עיירות של חו"ל; או דילמא רק א"י, כי מה ענין יהושע ב"נ לחו"ל? והביא הרמב"ן רא"י, דגם בחו"ל כרך המוקף חומה מימות יהושע ב"נ קורין בט"ו, ולא דוקא בא"י – מירושלמי זה – דאמר "בו אין קורין, בחו"ל קורין". והיינו, דבירושלמי הי' כתוב חו"ל בר"ת, ובדפוס שלנו כתבו שתי מלים: "חוצה לו", ואז הכוונה לסמוך. אבל הרמב"ן פ"י חו"ל, היינו: חוץ לארץ. וא"כ לא שאלה של סמוך יש כאן, אלא שאלה על הכרך עצמו שחרב ונעשה של עכו"ם, אם קורין בו בט"ו, כיון דעכשיו

הוא של עכורים. וע"ז הביא הירושלמי ראי' דקורין, דאם בחויל קורין, אעיפ שחרב הכרך ונעשה של עכורים, כ"ש באיי שחרב, שקורין בו בט"ו. ע"ש. ואיכ לפי"ז אין שום ראי' מן הירושלמי לספק שלנו בנוגע לירושלים החדשה בזמננו, אימתי צריכים לקרוא.

הריטב"א (ר"ש מט' מגילה) פי' שהירושלמי מיירי בענין השאלה של סמוך, אבל מפרש שיש לקרוא בניחותא: בו אין קורין, בחתנה לו קורין! כלומר: בחתנה לו דאי קורין, היינו בירושלים החדשה ודאי קורין, שהרי לא נשתנה. ולכן גם בעיר העתיקה קורין בט"ו, כלומר אם נודמן שם יהודי. משום דלא יתכן לומר, שבחתנה לו קורין, ובו אין קורין. לפי הריטב"א על ירושלים החדשה אין שום שאלה, ובדאי צריך לקרוא בה בט"ו. כל השאלה היתה על העיר העתיקה, אם צריך לקרוא שם בט"ו, אם יודמן שם יהודי, והיינו משום דנשתנה. ועי' בכיאר הגרי"א ז"ל ארי"ח סי' תרפ"ח.

[2. ראי' מהבבלי]

לכאורה יש להוכיח מהבבלי, שדין סמוך תראה חל רק כאשר קוראים בכרך. בגמרא (ב ע"ב) מובא שמחמתן לטבריה היה מיל. חמת עצמה היתה מוקפת חומה (כמובא בירושלמי). ולפי"ז יש להקשות, מדוע מסתפק חזקיה בדף ה ע"ב כיצד להתנהג בטבריה, ולו יהא שאין טבריה נחשבת למוקפת חומה, הלא היא סמוכה מיל לחמת, ושיקראו בה בט"ו משום חמת. אלא צ"ל שבזמננו של חזקיה כבר חרבה חמת, ולא היו קוראים בה כלל. ולכן הסתפק בטבריה. וכן משמע בירושלמי, שסמך את שאלת כרך שחרב לענין של חמת, ומיד אח"כ הביא את ענינו של חזקיה בטבריה.]

3. סמוך – נגרר לכרך או חלק ממנו?

בביאור ספק זה, אם נחרב הכרך, אם קורין בסמוך לו בט"ו, נראה שיש לחקור בעצם דין זה של סמוך הנידון ככרך – מהו הטעם: האם מפני שהוא נגרר אחרי הכרך; או מפני שהוא חלק מן הכרך, כלומר, דאף שיש כאן חומה, בכ"ז עד מיל מסביב לחומה מבחוץ שייך לכרך עצמו, והוא חלק ממנו. בספק זה תלויה השאלה, אם קורין בירושלים החדשה בט"ו או ביד: אם נאמר שטעם סמוך הוא משום גרידה, אי"כ א"א לקרוא בירושלים בט"ו. דכיון שכל הטעם הוא שנגרר לעיר העתיקה, ואם שם אין קורין, איך יקראו כאן בט"ו? אבל אם נאמר שהטעם הוא דהוי חלק מן העיר, אי"כ היום בירושלים החדשה צריכים לקרוא בט"ו, כיון שהיא סמוכה לעיר העתיקה, והיא חלק מהעיר העתיקה, ויש בה עשרה בטלנים, ושפיר קורין בה בט"ו. והוי כאילו שחצי עיר העתיקה היא בידנו, שאז בדאי היו קורין בה בט"ו, בלי שום פקפק כלל.

נתתה נבוא לבאר דעת הריטב"א שקוראים בסמוך בטי"ו, אע"פ שהעיקר חרב. ולכאורה יקשה עליו מהבבלי, שחזקיה היה מסופק בטבריה אע"פ שהיא סמוכה לחמת. הרב זצ"ל (מצות ראייה תרפח"ד) ביאר שהסמוך נידון ככרך מדין לא לתגודו, שעל פיו אסור שיהיו שני בתי דין שונים באותה עיר (יבמות יד ע"א). אמנם הריטב"א ביאר לענין איסור לא לתגודו (גם ביבמות וגם בריש מגילה), שאיסור זה קיים רק כשכל בי"ד סבור שעל הכל לנהוג כמיהו. אולם נידון דידן דומה יותר לכהנים העולים לדוכן, בשעה שישראל אינם עולים לדוכן, ואף אדם לא יעלה על דעתו לאמר שיש בזה איסור לא לתגודו. למוקפים יש טעם לחגוג בטי"ו, משום שהם לא היו בסכנה, שבה עמדו הפורים שניצלו בי"ד, כיון שהמוקפים היו מוגנים. מעין זה כתב במשך-חכמה על הכתוב דברי שלום ואמת, לקים את ימי הפורים האלה בזמניהם", שכיון שאלו מודים לאלו ואלו מודים לאלו, ויש ביניהם שלום, יכולים לקיים את ימי הפורים בזמנים שונים, ואין בזה משום לא לתגודו. לדעת הריטב"א, הסמוך לכרך המוקף היה מוגן כמו הכרך עצמו, ולכן אף אם חרב הכרך, מ"מ עדיין בסמוך יש ענין לחגוג בטי"ו, משום שהסמוך הוא מוגן ככרך עצמו. ולפי"ז אין להקשות על הריטב"א מספיקו של חזקיה בטבריה, אע"פ שהיתה סמוכה לחמת, כיון שלטבריה היתה הגנה משלה, ולא היתה סמוכה בהגנתה על חמת, אלא שחזקיה הסתפק שמה אין הגנתה של טבריה מצד הים מספקת, כיון שמצד זה היא מוגנת אבל בכל זאת גליה.

לדעת הריטב"א צריך לאמר איפוא, שהסמוך הוא חלק מן הכרך. ומש"כ הרב זצ"ל שהסמוך נידון ככרך מדין לא לתגודו הוא לדעות האחרות, שהסמוך רק נגדר אחרי הכרך, אך אינו חלק ממנו.

4. סמוך לכרך שרוצה לקרוא בי"ד

בשאלה זו, אם הסמוך הוא חלק מהכרך, או נגדר אחריו, תלויה גם השאלה אם סמוך רשאי לבחור מרצתו לקרוא בי"ד, או שהוא חייב לקרוא בטי"ו. לגבי בני הכפרים בודאי אף שזכותם לקרוא בי"ג, מ"מ אם רצו לקרוא בי"ד, בודאי תבוא עליהם הברכה. מה הדין לגבי הסמוכים לכרך?

בדף ב ע"ב מסכתת הגמ' שהפסוק 'מדינה ומדינה' מלמד שהסמוך לכרך נידון ככרך. והקשו הראשונים: לפי מסקנה זו, מה מלמדנו חלק הפסוק 'עיר ועיר' ? הרשב"א כתב, שזה בא ללמדנו שהסמוך לעיר נדון כעיר, 'ונפקא מינה להקדמה, שאינו מקדים ליום הכניסה'. משמע מלשוננו שהצורך בשני לימודים, לסמוך לכרך ולסמוך לעיר, הוא ללמדנו שאין הסמוך רשאי לשנות מדין העיקר.

הריטב"א תירץ, ד"איצטרך לרבו"י בעיר וכרך, דכיון שאין הדין כן לבתי עיר חומה אלא בחד מיניהו, הוה אמינא אין לך בו אלא חידושו". אולם תירוצו קשה, הרי אם בכרך נתנו לסמוך דין העיקר, אע"פ שהסמוך אינו מוקף חומה כעיקר, כל

שכן שבעיר צריך לתת לסמוך דין העיקר, ולמה צריך "עיר ועיר" ללמדנו דין הסמוך לעיר?

באור-שמח הל' מגילה א, ביאר, שהחדשה מ"עיר ועיר" היא שהסמוך לשושן אף הוא קורא בט"ו, ושושן לא היתה נלמדת מעיירות המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כיון ששושן עצמה חידוש, ואין לך בו אלא חידוש. ושם אפטר להעמיט כחנה זו בדברי הריטב"א.

עכ"פ אין מדברי הריטב"א ראייה (שלא כמו מדברי הרשב"א) אם הסמוכים רשאים לוותר על דין העיקר. אמנם מסברא נראה לאמר, שכיון ש"אין זמנו של זה זמנו של זה", הרי שאין אפשרות לעבור מרצונו מזמן אחד למשנהו.]

5. דין ירושלים בשנים תשי"ה - תשכ"ז

אף אם נאמר, שפירוש הירושלמי הוא כמו שפירשו מפרשי הירושלמי, וא"כ יוצא לפי"ז שבסמוך לכרך אין קוראין בט"ו, כיון שבכרך עצמו אין קורין בט"ו, בכ"ז יש לומר שבירושלים החדשה צריכים לקרוא בט"ו. והוא משום דיש סברא שהר" ציון הוא בכלל ירושלים שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. וא"כ מצרפים את כל ירושלים החדשה להר ציון, ששם קורין בט"ו. או שמא החומה של היום אינה עומדת במקום שעמדה החומה בימות יהושע ב"צ, כשם שמצאו-שרידי חומה בירושלים החדשה, שאינם מתחת לחומת ירושלים הנראית כיום.⁵ וא"כ לפי כל הצ"ל, שפיר נוהגים אנו בלי שום פקפוק כלל לקרוא את המגילה בירושלים החדשה ביום ט"ו.

5. רעת הארכיאולוגים כיום היא שירושלים לפני ימי בית שני שכנה רק מדורם להר הבית, וגבלה מצומצם יותר ממה שהיה בתקופות המאוחרות יותר. שרידי החומה שנמצאו, ושאליהם רומז כנראה הרב המחבר, הם מטוף ימי הבית השני. - הערת עורך.